

Asia: VN/3357/2025

Luonnos hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi pakkokeinolain 8 luvun 29 §:n muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Syyttäjälaitos kannattaa esityksestä ilmenevää säädösmuutosehdotusta, jonka mukaan tuomioistuimien jatkossa vahvistaisi laite-etsinnän esityksessä mainittuja tilanteita lukuun ottamatta.

Esityksen perusteella on selvää, että siinä mainittu tuomioistuimen ratkaisu pidättämiseen oikeutetun virkamiehen päättämän laite-etsinnän vahvistamiseksi tarkoittaa asiallisesti sitä, että tuomioistuin päättää laite-etsinnästä. Ilman tuomioistuimen myönteistä ratkaisua ei laite-etsintää kiiretilanteita lukuun ottamatta tehdä. Tuomioistuimen ratkaisun tosiasiallinen luonne huomioon ottaen säännös täyttäneen tavoitellut EU oikeuden vaatimukset, vaikka siitä käytetäänkin laissa termiä ”vahvistaa”.

Esitysluonnoksessa on käsitelty vaihtoehtoa, jonka mukaan pidättämiseen oikeutetun virkamiehen päätöksen laite-etsinnän toimittamisesta vahvistaisi syyttäjä. Tähän ei kuitenkaan ole valmistelussa päädytty, mikä vastaa Syyttäjälaitoksen kantaa asiaan: syyttäjä ei voi toimia sellaisena riippumattomana hallinnollisena viranomaisena, joka voisi suorittaa EUT:n edellyttämän laite-etsinnän etukäteiskontrollitehtävää. Näin on sen vuoksi, koska Suomessa syyttäjä osallistuu rikostutkinnan suorittamiseen eikä ole objektiivisuusvelvollisuudestaan huolimatta neutraalissa asemassa rikosprosessin asianosaisiin nähden samalla tavoin kuin tuomioistuin. Siten syyttäjä vahvistavana viranomaisena ei riittäisi tekemään laite-etsintöjä EU-oikeuden mukaiseksi. Tuomioistuin laite-etsinnän vahvistajana tai siitä päättävänä on myös Suomen pakkokeinolain tämänhetkistä systematiikkaa lähinnä oleva ratkaisu. Esityksessä on tässä arvioinnissa päädytty oikeaan lopputulokseen.

Lainmuutos on välttämätöntä toteuttaa mahdollisimman nopeasti. Voimassa olevan pakkokeinolain mukainen menettely on riskialtis sen suhteen, voidaanko nykyisellä laite-etsintämenettelyllä hankittua selvitystä käyttää näyttönä oikeudessa ja kuinka pitkään tämä sallitaan. Oikeuskäytäntö on

tältä osin jo muodostumassa epäyhtenäiseksi. Asia ei välttämättä saisi lopullista ratkaisua silloinkaan, vaikka kotoperäisessä oikeuskäytännössä vahvistuisi nykymenettelyn oikeellisuus. Ilmeistä on, että EU tuomioistuimessa laite-etsinnästä päättäminen yksin pidättämiseen oikeutetun virkamiehen toimesta saatettaisiin kuitenkin tulkita EU-oikeuden vastaiseksi, joten meneillään olevissa esitutkinnoissa saatu näyttö on vaarassa menettää jälkikäteen merkityksensä.

Epävarmuus on korjattava lainsäädännössä pikaisesti. Viipymisen riskinä on, että henkilöt menettävät oikeuksiaan rikosasioiden näytön mennessä hyödyntämiskieltoon ja rikoksesta hyvin perustein epäiltyjä ei voi syyttää tai tuomita langettavan näytön olemassaolosta huolimatta. Asiassa on ollut hyvät perusteet lainmuutoksen nopeutetulle käsittelylle ja tätä nopeutettua käsittelyä tulisi jatkaa. On huomattava, että jos oikeuskäytännössä vahvistuu käsitys nykyisten laite-etsintöjen menettelyn laittomuudesta, vaarana on, että toimenpiteen käytöstä virkavastuulla toimivien esitutkintaviranomaisten toimesta luovutaan kokonaan, vaikka se kansallisen lainsäädännön mukaan mahdollista olisikin. Tällöin iso joukko rikoksia jää selvittämättä. Lainsäädäntö tulisi korjata ennen kuin ollaan tällaisessa tutkinnallisessa pattitilanteessa.

Itse säädettävän menettelyn osalta olisi tärkeää, että tuomioistuin ratkaisee laite-etsintää koskevan asian välittömästi kuulematta laitteen haltijaa. Kysymys on etukäteiskontrollista, joka tehdään niiden tietojen perusteella mitä tuossa vaiheessa on käsillä. Tietoa esimerkiksi siitä, onko laitteella tutkinnan kannalta tärkeää tietoa ei tässä vaiheessa voi edes vielä olla. Varmaa tietoa ei voi olla siitäkään, onko laitteella jotain henkilön yksityisyyden kannalta merkityksellistä tietoa. Nämä seikat selviävät vasta sitten, kun laite on tutkittu ja vasta tuolloin on tosiasialliset edellytykset käydä varsinainen prosessi, jossa kuullaan asianosaisia. Kysymys ensivaiheessa on pakkokeinon käytön perusteltavuudesta ja suhteellisuudesta. Pakkokeinon käytön oikeutus on ratkaistavissa objektiivisesti arvioitavissa olevien seikkojen perusteella kuulematta laitteen haltijaa, jonka pelkkää kertomusta laitteen tietosisällöstä ei voitane pitää ratkaisevana.

Tässä kohdin on huomattava, että ylenmääräinen oikeusturva voi hyvin helposti koitua epäiltyjen vahingoksi. Rikostutkinnan vaatimukset voivat usein edellyttää, että tutkinnassa voidaan tutustua laitteen tietosisältöön ilman sotkemisvaaraa. Jos tuomioistuimet alkavat järjestämään käsittelyitä laitteiden haltijoiden kuulemiseksi ennen etsintäratkaisun antamista, kääntöpuolena on, että epäiltyjen vapautta voidaan joutua rajoittamaan siksi aikaa, että nämä tuomioistuinkäsittelyt ja laitteiden tutkinta on saatu tehtyä.

Muutoksenhakuoikeus on esitetty säädettäväksi siten, että laite-etsintää koskevasta tuomioistuimen ratkaisusta voi pidättämiseen oikeutettu virkamies kannella. Vastaavasti on säädetty esimerkiksi erityistä kotietsintää koskevasta tuomioistuimen päätöksestä. Kantelumenettelyssä asia tullee ratkaista hovioikeudessa saman aineiston perusteella kuin mikä oli käytössä alioikeudessakin. Tällöin menettely on kokonaisuutena looginen, kun päätös laite-etsinnässä tehdään alioikeudessakin laitteen haltijaa kuulematta. Muussa tapauksessa kantelumenettely olisi jossain määrin päällekkäinen muiden oikeusturvakeinojen kanssa: laitteen haltija voi joka tapauksessa erillisessä prosessissa vaatia tuomioistuimessa takavarikoidun laitteen palauttamista ja siltä jäljennetyn datan hävittämistä viranomaisen hallusta. Tuomioistuin voi päättää tiedon hävittämisestä, jos laitteen

sisältämää tietoa ei ole syytä säilyttää todisteena käytettäväksi tai jos esimerkiksi kohtuusyyt tätä vaativat.

Kokonaisuutena luonnoksesta esitetyssä laite-etsintämenettelyssä siten toteutuvat sekä EU oikeuden edellyttämä riippumattoman hallintoviranomaisen ennakkovalvonta että asianosaisen riittävän tehokkaat oikeussuojakeinot.

Koivisto Ari-Pekka
Syyttäjälaitos

Metsäpelto Leena
Syyttäjälaitos